

Două secole de teatru liric la Timișoara

de Hans Dama

În *Amintirile mele despre profesorul Ivan* din cartea *Nicolae Ivan: Istoria a două secole de teatru liric la Timișoara*, ediție îngrijită de Smaranda Vultur, Editura Nepsis, Timișoara, 2017, Ioan Holender, fostul director al Operei de Stat din Viena notează: „Era la sfârșitul anilor patruzeci sau la începutul anilor cincizeci, când, la intrarea Operei de Stat [din Timișoara]¹, mai precis după unicul antreu din față [...] stătea, mai la fiecare spectacol, un domn [...]; avea părul complet alb și foarte lung. [...] Nu prea vorbea cu nimeni. Dar era salutat de mulți spectatori...” Prof. ing. Nicolae Ivan care studiasse la *École Technique Supérieure* din Paris (Construcții aeronautice) și funcționase ca inginer la fabricile de automobile *La licorne* și *Citroën*, era concomitent și corespondent al revistei „Dacia”, editată din 1924 de istoricul și arheologul Vasile Pârvan și al ziarului „Românul”, fondat în 1911/12 la Arad.

Întors la Timișoara, Nicolae Ivan a fondat, ca proprietar, ziarul și editura „Fruncea” (1934-1947). În 1946, a fost internat pentru câteva luni în lagărul din Caracal. Se căsătorește, doi ani după moartea primei sale soții Yvonne Goldven (din Franța, cu soprana Operei din Timișoara, Silvia Lucia Drăgan (decedată 2015), iar în anul 1958 se naște fiica lor Simina, care, după studii la Academia de Muzică din București, face o splendidă carieră ca soprană, începând la Teatrul de Operetă din capitală. După ce câștigase diferite concursuri la Paris, Toulouse, Coburg, Nantes și București, este angajată între anii 1990 și 1994 la Opera Națională din capitală. În septembrie 1994 primește un angajament la Opera de Stat din Viena, fiind

invitată și la operele din Hamburg, Dresda, Zürich, Berlin, Londra ș.a..

În epoca regimului comunist, Nicolae Ivan a dus-o destul de greu, dar a lucrat sârguincios și statornic, din 1948, ca membru în consiliul artistic al operei și critic muzical, respectiv coordonator între procesul de creație, administrație și relații publice. Nicolae Ivan s-a dedicat totalmente muzicii, procesului muzical creator și cercetării vieții muzicale timișorene, întocmind nenumărate lucrări de specialitate, care încă n-au fost publicate într-un volum.

În anul 1960 a fost elaborat manuscrisul care a văzut lumina tiparului în volumul de față, iar în 1962 a fost angajat la *Cooperativa Avântul* ca șef al secției de copiat note muzicale. Reușind să creeze până la trecerea sa timpurie în eternitate (19 mai 1972) încă foarte multe lucrări de specialitate, păstrate sub formă de manuscris, prezintă pentru posteritate un adevărat tezaur în domeniul muzicii, iar cercetătorii se bucură de adevărate „perle” în acest domeniu.

Aceste lucrări sunt nonconformiste, nefiind influențate de ideologia comunistă a vremii. Ele au caracter de obiectivitate și realism, chiar dacă – datorită evoluției sale profesionale – se poate observa o oarecare influență de școală franceză, care nu dăunează însă deloc procesului activității autorului.

În *Prefața* volumului, autorul mărturisește că, la 12 mai 1955, prezentând o conferință la Filiala Timișoara a Uniunii Compozitorilor din R.S.R. pe tema *Înflorirea operei la Timișoara în secolul al XIX-lea*, i s-a reproșat că „[...] nu aduce nicio contribuție nouă, personală [...], ceea ce m-a determinat [...] să întreprind acest studiu monografic în forma în care se înfățișează aici [...]” (pag. 27). Cititorul află de evenimentele teatral-muzicale, de începuturile criticii și vieții scenice ale

¹ Clădirea a fost edificată între 1871 și 1875 de către arhitecții vienezi Hermann Helmer (1849-1919) și Ferdinand Fellner junior (1847-1916), ca palat cultural în stilul Renașterii, purtând numele împăratului Franz Iosif I, inaugurat la 27 aprilie 1947 ca Opera de Stat din Timișoara, fondată la 30 martie 1946.

orașului și de apariția publicației săptămânale de specialitate „Thalia“.

Pornind de la viața teatral-muzicală din secolul al XVIII-lea în Timișoara, autorul, referindu-se la perioada de după eliberarea de către Principele Eugeniu de Savoia de sub ocupația turcească, amintește de clădirea care se aflase în locul Liceului Lenau de astăzi, unde avuseseră loc primele spectacole prezentate de trupe de teatru ambulant de pe meleagurile austriece, din Bratislava de atunci și din alte centre culturale ale imperiului. Data exactă la care a avut loc primul spectacol nu se poate stabili cu exactitate. Dintr-o scrisoare de la Berlin a savantului german Brettschneider reiese că în 1777 la Timișoara funcționase un teatru permanent și în stagiunea 1777/78 au fost prezentate 96 de spectacole.

Nicolae Ivan urmărește cu acribie istoria și dezvoltarea orașului Timișoara, relația teatrului raportat la repertoriul teatrelor din Sibiu, Cluj, București, Buda, Pesta, Viena, Linz, Szegedin, Bratislava, Debreczin, Sopron, Ljubliana, Zagreb, Brno, Triest, Milano, Hamburg ș.a. Astfel au fost realizate puneri în scenă moderne și schimburi de actori între aceste centre. Cititorul mai află că noua stagiune din toamna anului 1796 a fost inaugurată cu *Flautul Fermecat* al lui Mozart. Al doilea eveniment important a avut loc la 18 aprilie 1799: premiera timișoreană a operei *Iarmarocul din Veneția* a lui Antonio Salieri.

Nicolae Ivan cercetează în cadrul însemnărilor sale și primele spectacole de operă în limba maghiară, datând din anul 1825, când, la Timișoara și Arad, au fost înregistrate primele reprezentații în limba maghiară de trupe de operă ambulante. În secolul al XIX-lea, opera în limba italiană devenise o mare concurență pentru reprezentațiile de operă în limbile naționale, nu însă în Timișoara, unde s-a cântat și pe mai departe în limbile locale ale orașului.

Friedrich Stampfer (1859-1862) o angajează pe Josefina Gallmeyer, născută în 1838 la Lipsca, pentru câteva spectacole la Timișoara. În 1862 însă frumoasa „Pepi“ Josefina Gallmeyer pleacă la Viena unde s-a impus repede, devenind una din cele mai mari vedete ale timpului.

La 29 decembrie 1875 are loc premiera timișoreană a operetei *Liliacul* de Johann Strauss fiul – la numai un an după premiera vieneză, iar în septembrie 1879

are loc un eveniment de mare răsunet în Timișoara: un concert în sălile Redutei cu Johannes Brahms la pian și Joseph Joachim la vioară, concert primit cu mare entuziasm de către spectatori. Referitor la perioada de după înființarea dublei monarhii Austro-Ungaria (1867), autorul notează că, de acum încolo, spectacolele în limba maghiară capătă o importanță crescândă în detrimentul celor în limba germană.

Nicolae Ivan intitulează un capitol *Bruno Walter, prim-dirijor al Operei germane din Timișoara*, evocându-l pe marele dirijor de mai târziu. După integrarea Banatului românesc în Regatul României – la 7 august 1919 – a avut loc primul spectacol în limba română, susținut de Teatrul Național din Craiova cu piesa *Institutorii* de Otto Ernst. Nicolae Ivan a fost – ca muzicolog și comentator de spectacole de operă – o veritabilă autoritate, acest volum constituind în fond *Istoria operei timișorene*, întocmit cu gândul la ultima sa mare iubire și cu speranța unei „investiții“ reușite pentru ascensiunea carierei fiicei sale Simina, care a ajuns soprană la Opera de Stat din Viena și care, în septembrie, împlinește 25 de ani de activitate în cadrul acestei opere.

Volumul este înzestrat cu numeroase fotografii, tabele, facsimile și texte explicative semnate de Nicolae Ivan, care contribuie la receperea vie a materialului și ar trebui să-și găsească accesibilitatea la iubitorii de operă și teatru din Timișoara.

